

När Sovjetunionen föll

Hyperkapitalismen skapade en svältkatastrof som kostade 11 miljoner livet. By efter by ligger övergiven. Folk är döda eller har tvingats flytta.

Text: Johannes Wahlström | Bild: Katya Suvorova | [Prenumerera](#)
| Artikel i [SocialPolitik nr 4 2009](#)

Fem timmars bilfärd eller närmare trehundra kilometer i nordostlig färdriktning från Moskva, börjar området Kostroma invid Volgafloden. Vägen hit fördelas jämnt mellan amerikanska stadsjeepar, små trähus med tanter som säljer sylt, och gropar i marken. Området är mest känt för legenden om Ivan Susanin som egenhändigt räddade ryska tsaren då han virrade bort den anfallande polska hären i träskmarkerna. Detta är den ryska nationens vagga.

Under Sovjettiden lades ansevärd resurser på utvecklingen av regionen. Här låg ett av Moskvas viktigaste luftvärnssystem, en av landets största linnefabriker, fyra elkraftverk, bildelsfabriker, traktorfabriker och sågverk, men framförallt var detta ett enormt jordbruksområde som försåg stora delar av landet med kött och spannmål.

Det är inte bara vinterskruden som gör att det vi passerar mera ser ut som scener från Tarkovskis Stalker; ett postapokalyptiskt landskap med övergivna hus, förfallna fabriker, igenbommade skolor och spruckna transportvägar av betongklossar på fem gånger tjugo meter.

Vi når fram till en stor korsning som markerar avfartsvägen till byn Domnino. Vid infarten till byn står en svårdefinierbar igensnöad industribyggnad, sen tornar ett nymålat kyrktorn upp. Efter så mycket grått förfall och snö längs vägen är detta den första klara färgen som våra ögon möter. Längst bort på gatan, mittemot skolbyggnaden där numera

ett kvinnokloster huserar, står en blå timmerstuga. I den, får vi veta, bor en av de få kvarlevande byborna.

En ensam tand blottar sig bakom den rullade mustaschen. Mannen som möter oss på farstun är snaggad och rakryggad. Han ser ut att vara i sjuttioårsåldern.

– Vad vill ni? frågar mannen bryskt, medan han knyter näven.

När han förstår att besöket är utländskt, tinar han upp och bjuder in oss på te. Han kallas onkel Sasha.

– Jag har bott här sen jag var tjugo, men växte upp i grannbyn ett par kilometer bort, berättar han. Fast ursprungligen kommer mina föräldrar långt bortifrån, de flyttades hit före kriget.

När den sovjetiska kommunismen kom till landsbygden utfördes enorma tvångsförflyttningar av hela samhällen. Små jordbruk slogs ihop till kolchoser, marken kollektiviserades och bönder proletariserades genom att så gott som varje byhåla fick sin egen fabrik.

– Min farbror bodde ute i skogen och ville för allt i världen inte flytta, berättar Sasha. Hans fru tjatade och gnetade tillsammans med resten av byn, men han vägrade. Så en dag söp de ned honom helt redlös, och medan han låg utslagen samlades gubbarna i byn, plockade isär huset, flyttade in det mitt i samhället och monterade ihop det. Allt medan farbror låg och sov. När han vaknade till liv låtsades frugan som om de alltid bott där. Han blev aldrig sig själv igen.

I början på 1930-talet genomfördes en massiv tvångskollektivisering av det sovjetiska jordbruket. Bondesamhället skulle lyftas ur fattigdomen med hjälp av en framåtblickande kollektiv industrialisering. Det var en ideologiskt motiverad omvälvning av samhällsstrukturen som kom att få ödesdigra konsekvenser. Fråntagna sin mark och möjlighet till självständig försörjning dog miljoner människor av svält, sjukdomar och våld i detta enorma experiment. I Kostroma kollektiviserades under denna period strax över 30 procent av jordbruken, och som ett resultat minskade kött- och

jordbruksproduktionen med uppemot 15 procent. Folk svält.

Sasha var ännu inte född när hans familjs jord kollektiviserades även om han väl känner till hungersnöden under Stalins tid, däremot föll han nästan själv offer för 1990-talets privatiseringsvåg.

– Det är ett under att vi överlevde omvälvningen, säger Sasha. Ni skulle ha sett byn. Vi hade hästar, kossor, getter, traktorer, två fabriker. Vi fick den här lägenheten när den var alldeles ny, då var det över tvåhundra familjer här. Nu är det snart bara jag och min fru kvar. Resten har antingen gett sig av eller dött.

Sashas stuga är uppdelad i två lägenheter på vardera 36 kvadratmeter, sex av dessa utgörs av en murad spis. I den ena delen bor han själv tillsammans med sin fru, medan den andra har köpts upp av klostret som ett härbärge för pilgrimer. Tack vare investeringar från kyrkan har byn klarat sig betydligt bättre än många andra, förklarar Sasha. Snön ligger meterdjup utanför och sabellånga istappar hänger från taket.

– Vi hade ett stall som födde upp hästar. Men efter att det privatiserades såldes alla hästar och stallet förföll. Åh vilken häst jag hade. Han hette Konjok Gorbunok, som i sagan. Han tålde bara klassisk musik och var snabb som vinden. När jag ropade "tjuv!" då for han hemåt och inte ens den snabbaste bil kunde rå på honom.

När massprivatiseringen ägde rum raserades alla gemensamma strukturer i landet då privata företag skulle bli lönsamma över en natt. Pälsfabriken kunde inte längre sälja pälsar då affärerna lika gärna kunde importera dem billigare. Fabriken som tillverkade reservdelar till traktorer fick inte längre någon metall då den var mer lönsam att exportera. Samtidigt kunde inte kolchoserna längre bruka jorden utan nya redskap, så många bönder valde att sälja sina jordlotter. Det blev en kedjeeffekt där alla delar bröt samman. Under 90-talet privatiserades över 60 procent av jordbruket i Ryssland. Kött och jordbruksproduktionen minskade med över 40 procent. Samma

sak hände med industriproduktionen som minskade med över 50 procent. Arbetslösheten sköt i höjden, BNP halverades, fattigdomen tiodubblades och över en tredjedel av befolkningen kom att leva på under fyra dollar om dagen. På landsbygden var förhoppningen att efter amerikansk modell få självständiga farmare som med profiten som drivmedel tog över efter kolchoserna.

Sasha flyger ut ur gungstolen som från en gevärsmynning. Från en hylla på väggen plockar han ner en tidning, öppnar den på mitten och sträcker ut den framför mig på bordet.

– Titta! Visar han med hela handen.

Artikeln han pekar på berättar att över tjugo kilometer av floden Volga har sålts till en sportfiskeförening. Det rör sig förvisso endast om en arrendering under de kommande tjugo åren, men under den tiden kommer ingen utomstående att få fiska där.

– Vi brukade plocka bär och svamp i skogen, jaga, fiska, hugga ved. Men allt blev privat. Nu har vi precis fått gas som vi kan värma stugan med, men utan ved kan man inte ens överleva vintern.

Sasha hade några höns på bakgården, dessutom odlade han potatis och grönsaker. Hans döttrar hjälpte honom när de kunde, och han dem när de behövde. Men många människor lämnades helt åt sitt öde när samhället bröt samman. Några blomstrande egenföretagande farmare var det inte tal om, snarare omvandlade folk sina gräsmattor till potatisfält.

– De flesta av våra grannbyar har dött ut helt och hållet. I några är det bara en eller två personer som överlevt. Så vi har ändå klarat oss bra.

Rätten till liv står över rätten till privat egendom, så löd en av de viktigaste parollerna under Ryska revolutionen. Devisen kom att användas för att konfiskera privata resurser och överföra dem till det allmänna, men de som vägrade anpassa sig till den nya verkligheten fängslades eller försattes i tvångsarbete.

Hungersnöden som följde den sovjetiska kollektiviseringen kostade miljoner människor livet och hemlighölls i över 50 år i Sovjet. Sedan den avslöjats under perestrojkan i mitten på 80-talet har frågan röjt stor uppmärksamhet, inte minst i Ukraina där holodomoren, som hungersnöden kallas, har klassats som folkmord. Den 23:e oktober 2008 antog även EU-parlamentet ett liknande uttalande: "Europaparlamentet erkänner holodomor (den framtvungade hungersnöden 1932–1933 i Ukraina) som ett avskyvärt brott mot det ukrainska folket och mot mänskligheten". Vidare förklarar parlamentet att svälten "hade på ett cyniskt och grymt sätt planerats av den stalinistiska regimen för att genomdriva Sovjetunionens politik för en kollektivisering av jordbruket mot landsbygdsbefolkningens vilja i Ukraina".

På ett liknande sätt resulterade privatiseringarna under 90-talet i massdöd. Redan 1999 kom FN:s utvecklingsorgan UNDP med en rapport om reformerna: "en humanitär kris av monumentala proportioner uppstår i forna Sovjetunionen då övergångsåren har varit bokstavligen dödliga för väldigt många människor". Rapporten uppmanade politiker att börja ta hänsyn till det mänskliga lidandet då "miljoner människor som inte överlevde 1990-talen skulle ha gjort det om den förväntade livslängden före 1990-talen hade behållits. Som en konsekvens av detta har uppskattningsvis 9,7 miljoner män "försvunnit" från regionen".

– Holodomoren var en katastrof som berodde på kollektivisering. Du kan inte jämföra det med vad som hände under 90-talet. Visst var det en chock för många, men inte för att de inte kunde äta, utan snarare för att meningen med deras liv försvann, förklarar Anatolij Vishnevskij, demografiprofessor vid Moskvas statliga ekonomihögskola.

Kanske bör man inte jämföra två katastrofala samhällsomvälvningar med så långt tidsintervall. Men oavsett om holodomoren var ett medvetet folkmord eller "endast" resultatet av en massiv tvångskollektivisering, kvarstår faktum att den ideologiskt motiverade omvälvningen var likgiltig inför det mänskliga lidandet. På denna punkt bär den

många likheter med 90-talets massprivatisering.

Ett tiotal kilometer från Domnino ligger byn Mitino. En äldre kvinna är den enda som bor kvar i byn. Magnifika dekorerade tvåvåningshus i trä förfaller i en hiskelig fart. Utanför kvinnans hus står en nybyggd telefonkiosk. Snön runt den är orörd. Stigen som leder fram till hennes hus är igensnöad och kan endast upptäckas genom att man råkar gå fel. Ett snedsteg åt vänster, eller ett åt höger och man står i snö upp till höften.

– Journalister?! Stick härifrån! Jag vet nog vad "journalister" gjorde med tant Olga. De slog henne i bitar och lämnade henne att dö. Stick sa jag!

Efter att vi börjat röra oss bort, kommer kvinnan ut ur huset och ropar försiktigt.

– Du där. Kom hit får jag se dig i ögonen. Jag kan nog se vad ni är för människor.

Hon tittar en stund och ursäktar sig.

– Förlåt om jag förolämpade er. Ta det inte personligt.

Kinderna är rosaflammiga, hon är klart överförfriskad. Hon heter Ljuba och lever sedan ett år helt ensam i byn. Invid en igensnöad bil på gården sover en stor schäferhund.

Under den stora privatiseringsvågen ökade alkoholkonsumtionen, självmorden och morderna dramatiskt i Ryssland. Medellivslängden sjönk med sju år, främst till följd av dödligheten bland män under fyrtio. 2002 beräknades den våldsrelaterade dödligheten i Ryssland vara åtta gånger så hög som på Haiti, fyra gånger den i Zimbabwe, dubbelt så hög som i Venezuela och i det krigsdrabbade Afghanistan.

Att döma av Världshälsoorganisationens statistik dödades bara under 90-talet över niohundra tusen personer till följd av privatiseringsvågen i Ryssland. Samtidigt begick en halv miljon människor självmord och ytterligare en miljon dog av alkoholkonsumtion.

– Jag älskar att sjunga och ha kul, säger Ljuba. I stan brukade jag vara den vildaste av tjejerna, men där har man ju

inte råd att bo. Här behöver jag inte mycket, och så har jag ju en hel by för mig själv. Men det är ju klart att det där med pengar... ja det förstår ju inte ni. Vänta, jag har något som jag vill visa er, kommer hon på och springer in i huset.

Ljuba kommer ut med något under jackan, ser sig om som för att se till att ingen ser henne. Och plockar fram en gammal ortodox ikon med Maria och Jesusbarnet.

– Köp den av mig. Snälla, ge mig det ni kan.

Många gjorde stora klipp under massprivatiseringarna. De ägodelar, aktier i företag, eller den mark som befolkningen fick, köptes ofta upp för en bråkdel av värdet. En anledning till de snabba försäljningarna var att bönderna inte fick egentlig mark utan rätten till en del av en större areal, som de sällan kunde bruka utan maskiner men ändå var tvungna att skatta för. De svenska företagen Alpcot Agro och Black Earth Farming är nya exempel på hur billig jordbruksmark köps upp i Ryssland. För en prislapp på mellan trehundra och tretusen kronor per hektar, har företagen redan köpt upp hundratusentals hektar åkermark.

– Rent praktiskt går det så till att vi köper upp andelar från tidigare kolchosbönder som dessa fick när kollektivjordbruken privatiserades... Det är otroligt billigt. Men man ska veta att priserna stiger kraftigt, berättade Alpcot Agros VD, Björn Lindström för Svenska Dagbladet för ett par år sedan.

Under 90-talet var dessa "investeringar" stängda för utländska spekulanter, istället utnyttjade ryska affärsmän böndernas trängda situation och spekulerade i mark och basvaror. Det blev en bidragande orsak till den katastrofala utvecklingen i landet.

Runt Ljubas och Sashas hem ligger ett dussintal övergiva byar. Marken, djuren, skogen och vattendragen runt dem privatiserades och invånarna miste möjligheten att försörja sig. Bara i kretsen kring Susanino, som är centralorten här, har över trettio byar ödelagts till följd av omvandlingen. I hela Ryssland utgör den siffran uppemot trettio tusen

övergivna byar.

Susanino har med sina strax över tretusen invånare en större befolkning än alla kringliggande byar tillsammans. Tidigare var detta ett handelscentrum för jordbruket och en plats dit ungdomarna från byarna kom för att festa. På senare tid har det blivit en tillflyktsort för bönder från de döende byarna. I en ombyggd kyrka huserar numera Susaninos museum, här finns ett litet arkiv av ortstidningen Susaninskaya Novj. Jag fastnar för en artikel om en djurfarm som är i färd med att läggas ned i en av grannbyarna. "Maskineri, utrustning, 120 kossor, 2 tjurar... allt har redan flyttats". För några år sedan köptes farmen Michurinskij upp av det privata företaget Agromol, det visade sig mer lönsamt att förlägga farmen till en annan del av landet, så allt monterades ned och stängdes. Byborna som ursprungligen ägde farmen lämnades åt sitt öde.

När jag växte upp i Moskva i slutet på 80-talet, hörde jag ofta skämtet: Det enda som inte saknas är bristen själv. Butikshyllorna gapade ofta tomma och min hisnande vecko-peng på tre rubel var därför kvar till nästa vecka. När något väl dök upp i affärerna slingrade sig köerna i timmar utanför skyltfönstren. De som hade de rätta kontakterna kunde skaffa sig varor bakvägen, eller direkt ur lastbilarna, men vi andra tog istället tillfället i akt och hamstrade allt vad vi kunde, eller så mycket som vi orkade bära. För en åttaårig pojke som jag själv innebar det trehundra tändsticksaskar, som senare kom att efterlämna ett stort avtryck på parkettgolvet. Det avtryck som den ekonomiska krisen kom att lämna på ryssarna var däremot att planekonomin inte längre kunde tillgodose deras behov, utbudet av varor och tjänster överrensstämde helt enkelt inte med efterfrågan. Folket krävde förändring.

Under de kommande åren genomfördes i Ryssland vår tids största nyliberala experiment, då Friedrich Hayeks och Milton Friedmans teorier kunde prövas i praktiken på en hel kontinent. De oerfarna ryska ledarna som hade skolats i planekonomi tog hjälp av den amerikanska ekonomen Jeffrey

Sachs och svensken Anders Åslund för att förverkliga experimentet. Projektet kom att döpas till "Chockterapi" och kom att skörda över 11 miljoner människoliv. Modellen som gick ut på att snabbast möjligt privatisera och avreglera allt genomfördes under ledning av chefen för "den statliga kommittén för statligt ägande", "privatiseringsministern" Anatolij Chubais. För den amerikanska TV-kanalen PBS förklarade han motiven bakom massprivatiseringarna, och varför de genomfördes trots det oerhörda mänskliga lidandet:

– Jag kritiseras av dem som försökte förstå privatiseringen som en ekonomisk process. Men de har haft fel från början. Privatiseringen under den tiden, och hela privatiseringen fram till 1997 var inte en ekonomisk process. Det var en kamp mot kommunisterna, att sälja varje företag endast till privata ägare. Det tog död på kommunisterna.

Efter den första privatiseringsvågen 1994 rådde upprorsstämning i Ryssland, då folk som förlorat sina försörjningsmöjligheter visade sitt missnöje med regeringen. I slutet av 1995 vann kommunistpartiet parlamentsvalet och med president Boris Jeltsins popularitet på under fem procent, var de flesta bedömare övertygade om att det kommande presidentvalet skulle innebära ett slut på reformerna. Det vill säga om inget drastiskt hände.

Och det gjorde det.

Under det kommande halvåret iscensattes den största enskilda privatiseringen i modern historia, den kom att heta "lån för aktier". Så gott som all offentlig inkomstbringande egendom, alla stora fabriker och naturresurser såldes för en spottstyver till en handfull oligarker. Exempelvis övergick en tredjedel av världens nickel till finansmannen Vladimir Potanin för lite över 150 miljoner dollar. "Familjen" den klick av affärsmän som var närmast presidenten övertog allt. I gengäld skulle de nyblivna oligarkerna med hjälp av sina resurser och sin kontroll över massmedia stödja presidenten i det kommande valet.

– De stal allt vi hade och lämnades oss att dö. Det kan inte

kallas något annat än ett folkmord, säger Sergej när vi möter honom utanför Susaninos museum.

Sergej är en medelålders herre. Han bär en svart läderjacka och basker. Han har tillsammans med en liten ansamling män kommit för att vädra sina åsikter med de utländska besökarna. Utanför museet finns två matbutiker, en textilaffär och en bank. Resten av de pompösa 1800-tals husen står i förfall. Förutom den lilla ansamlingen är staden kusligt tom.

– De borde ställas inför rätta. De åker omkring i sina dyra bilar, köper fotbollslag och flygplan. Men på vems bekostnad tror du att de gjort sig rika, frågar han retoriskt. Det är våra elkraftverk, som vi byggde med egna händer, våra fabriker, våra naturresurser som de stulit. Se dig omkring, här finns ingenting. Inga jobb, inga dagis, inga vägar. Ingenting.

Även om det är svårt att tro att den ryska regeringen medvetet planerade ett folkmord på sin egen befolkning, är Sergejs ståndpunkt inte ovanlig. I alla opinionsundersökningar sedan 90-talet hamnar "privatiseringsminister" Anatolij Chubais högst som Rysslands mest hatade person. Och på en punkt måste man ge Sergej rätt. Det finns ett direkt samband mellan landets förfall, den ökade dödligheten och de enorma rikedomar som gjordes då Ryssland privatiserades.

Medan min farfar och otaliga med honom dog av tvångsarbete i efterkrigstidens Sovjet, dog ryssarna under 90-talet av att de helt enkelt inte fick arbeta. Det var inte så att de privatiserade företagen blev mindre produktiva och orsakade denna enorma katastrof, det var privatiseringen i sig som gjorde miljoner människor överflödiga. Eller som ekonomen Joan Robinson uttryckte det, "det enda som är värre än att utnyttjas av kapitalismen är att inte utnyttjas av kapitalismen".

I januari i år publicerade den brittiska medicinska tidskriften The Lancet en rapport författad av en forskningsgrupp från universiteten i Oxford och Cambridge.

Rapporten visar att massprivatiseringarna i forna Sovjetunionen direkt sammanfaller med den ökade arbetslösheten och i sin tur den ökade dödligheten i landet:

"Länder som genomförde massprivatisering under början och mitten på 90-talen fick en skarpt fallande medellivslängd, medan i de länder där det inte gjordes föll livslängden endast blygsamt och återhämtade sig stadigt. Arbetslösheten följde en liknande trend: den ökade markant i länder som privatiserade snabbt men mycket mer blygsamt i länder som privatiserade långsamt... Implikationerna är tydliga. Stor försiktighet bör iakttagas när makroekonomiska projekt försöker kullkasta ekonomin utan att beakta de potentiella följderna på befolkningens hälsa".

Men om privatiseringarna skulle kunna genomföras fanns det inte tid till eftertanke, i varje fall inte enligt reformatörernas svenska rådgivare. Ekonomiprofessor Anders Åslund, förklarade i Dagens Nyheter att "Om inte företagen privatiseras snabbt tar kommunisterna revansch." Samma ståndpunkt upprepades av den dåvarande moderata partiledaren Carl Bildt som tyckte att chockterapi inte var tillräckligt genomgripande. I en motion till riksdagen förklarade han att: "de sociala problemen beror alltså på en för långsam och ofullständig övergång från det socialistiska samhällssystemet till det marknadsekonomiska, inte på för snabb. Just av sociala skäl behövs det mer chock och mindre terapi i chockterapi."

Och mer chock blev det. Under årsskiftet 1995/96 då de största statliga industrierna, metallen, oljan och gasen såldes för mindre än en miljard dollar, lades grunden för en fullkomlig kollaps. Utan intäkter till statskassan började regeringen låna pengar av befolkningen för att täcka upp de sociala utgifterna. Två år senare var landet bankrutt. Sjukvården, skolorna, och pensionssystemet upphörde att fungera. Som ett resultat utbröt epidemier av tuberkulos och syfilis. Antalet hiv-smittade femfaldigades på ett år. Narkotikamissbruket

sjönk i åldrarna och dödligheten bland 15-18-åringar fördubblades. Offentliganställda blev antingen avskedade eller så fick de fortsätta arbeta utan lön. Samtidigt utraderades folkets besparingar då statsobligationerna inte länge var något värda. De numera privata export-orienterade råvaruföretagen tjänade däremot mångmiljardbelopp tack vare det låga värdet på rubeln.

– Jag kommer ihåg att vi åt en gång om dagen, berättar Vitalij som liftar med oss på vägen tillbaka till Moskva.

Vitalij är jämngammal med mig och arbetar som programmerare på ett IT-bolag i huvudstaden. Han har ett yvigt rött skägg som vajar i takt med groparna i vägen. Under jackan syns en färggrann T-shirt med en bild på ett ryskt reggaeband.

– Min syster är några år yngre än mig, och hon klagade jämt på att hon var hungrig. Pappa var ingenjör, och borde ha haft bättre utsikter, men han kunde inte få något jobb. Det tog riktigt hårt på honom. Jag har själv en son och kan bara föreställa mig hur han måste ha känt.

Vitalijs familj klarade sig ändå förhållandevis bra i huvudstaden där landets resurser ansamlades och där enligt den dåtida oligarken Boris Berezovskij, sju bankirer förfogade över hälften av landets rikedomar. Fadern öppnade ett företag som importerade datorer och lyckades på så vis få en dräglig inkomst.

Men för många andra, särskilt på landsbygden, var omvälvningen för svår att hantera. I min bekantskapskrets i Moskva känner de flesta någon som dött under reformerna. Historierna är snarlika. Pappan i familjen blir arbetslös, klarar inte av att få något nytt jobb och super ihjäl sig. Eller hoppar från en bro. Utan försörjning försätts resten av familjen i misär.

Efter att ha insett vidden av katastrofen förklarade chockterapiens huvudarkitekt Jeffrey Sachs för den amerikanska TV-kanalen PBS sin ånger kring vad han varit med och iscensatt: "kanske var det helt enkelt så att vi ville att Ryssland skulle gå under. Jag vet inte. Det är helt enkelt

inte strategiskt begripligt hur dessa intressen uppfattades. Vi kunde ha gjort mycket mer. Men vi valde att inte göra det. Vi från vår sida bidrog till denna smärtsamma process.”

I och med privatiseringen av naturresurserna passade däremot både Carl Bildt och Anders Åslund på att ge sig in i den nyliberaliserade ryska marknaden. De satte sig bägge i styrelsen för oljebolaget Vostok Nafta. Där de tack vare kontakterna i den ryska regeringen och rådgivningen om hur och vem som skulle få överta de offentliga resurserna, gemensamt lyckades tjäna över 20 miljoner kronor på sina aktieinnehav. Lite senare bildade Vostok Nafta företaget Black Earth Farming som nu köper upp billig jordbruksmark av bankrutta kolchosbönder.

När vi färdas längs den nyrenoverade delen av motorvägen som löper mellan Kostroma och Moskva passerar vi med jämna mellanrum en reklamskylt för ett av områdets största fastighetsbolag. På skylten avbildas en medeltida knekt som hemkommen från fronten säljer ut sitt krigsbyte, för de förbipasserande bilisterna förklarar han att ”i kristider kan du göra de största klippen”.

johannes.wahlstrom[at]gmail.com

Johannes Wahlström

* Mellan 1992 och 2006 lades 114 000 jordbruk ned, motsvarande 40,1 %.

* Mellan 1992 och 2006 minskade den ryska köttproduktionen med 51 %.

* Mellan 1992 och 2006 minskade den ryska mjölkproduktionen med 44 %.

* Mellan 1992 och 2006 minskade Rysslands befolkning med 11 796 000 personer. Samtidigt invandrade 5 468 000 flyktingar från grannrepubliker och Rysslands samlade befolkning föll därigenom endast med 6 322 000.

Källa: Ryska statens statistikbyrå, Rosstat.

För fullständiga intervjuer med personerna som låg bakom privatiseringen se: <http://www.pbs.org/wgbh/commandingheights>